

Nr 177.

Av herrar Norman och Holmström i Gävle, om viss ändring i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk.

Genom 2 § i lag den 30 maj 1919 om rätt till litterära och konstnärliga verk gavs åt tonsättare uteslutande rätt att offentligen utföra av honom komponerat musikaliskt verk. Utgivna musikaliska verk få dock, enligt 12 § samma lag offentligen utföras, bl. a. då »åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte».

Fråga om skydd för olovligt utförande av musikaliskt verk väcktes första gången i vårt land vid 1850—51 års riksdag, då av enskild motionär förslag framställdes om förbud för teaterföreståndare att utan författares samtycke uppföra dramatiskt verk, däri inbegripet jämväl musikaliskt-dramatiskt arbete. Med anledning av skrivelse, som ständerna i enlighet med motionärens hemställan avlät, utfärdades förordningen den 20 juli 1855 angående förbud mot offentligt uppförande utan ägarens tillstånd av svenskt dramatiskt eller för skådeplatsen författat musikaliskt arbete. Andra musikaliska verk än dramatiskt-musikaliska tillerkändes icke något skydd i sagda författning. Och på samma ståndpunkt kvarstod ännu 1877 års lag angående äganderätten till skrift. Först genom lag den 28 maj 1897, avfattad i enlighet med bestämmelserna i 1886 års bernkonvention, till vilken Sverige anslöt sig år 1904, anordnades visst skydd även för rent musikaliska verk. I fråga om otryckta arbeten var skyddet fullständigt. Utgivna kompositioner däremot skyddades mot offentligt utförande utan auktors tillstånd allenast under förutsättning, att tonsättaren på titelbladet eller vid verkets början gjort förbehåll angående sin rätt i berörda hänseende.

Vid en år 1908 i Berlin hållen konferens gjordes den ursprungliga bernkonventionen och några andra senare träffade överenskommelser till föremål för en rätt genomgripande omarbetning och sammanfördes till en gemensam text, den reviderade bernkonventionen av den 13 november 1908. Denna undertecknades för Sveriges del, men vårt land kunde icke ratificera den, förrän vissa av konventionens stadganden inarbetats i den svenska lagstiftningen.

För avgivande av förslag till härför erforderlig lagstiftning tillkallades sakkunniga, vilka år 1914 avlämnade betänkande med förslag till lagar om

rätt till litterära och musikaliska verk m. m. Efter någon omarbetning framlades lagförslagen i proposition för 1919 års riksdag, vilken med vissa ändringar antog desamma.

Den i förevarande sammanhang viktigaste nyheten i 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk utgör tonsättares uteslutande rätt att offentligen utföra av honom komponerat musikaliskt verk utan att särskilt förbehåll därom vidare fordras.

Borttagandet av tidigare förbehåll beträffande skyddet för musikaliska verk, vilket av ovannämnda sakkunniga föreslagits, ansågo emellertid redan dessa innebära så väsentliga ändringar i gällande rätt, att de funno det erforderligt att i sitt förslag införa en bestämmelse, att utgivet musikaliskt verk måtte utan tonsättarens tillstånd »offentligen utföras, därest åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte». Och föredragande departementschefen fann, att sagda undantag från regeln om kompositörens uteslutande rätt borde väsentligen utsträckas. Kungl. Maj:ts proposition frigav sålunda jämväl det offentliga utförandet av sånger och dansmusik samt medgav, att andra musikaliska verk skulle få fritt utföras, då den av utförandet härflytande inkomsten vore avsedd för välgörande ändamål, och den eller de utförande icke erhöle någon ersättning. I Kungl. Maj:ts förslag gjorde riksdagen i sak endast de ändringar, att sånger tillförsäkrades samma skydd som andra musikaliska verk, och att dansmusik, för att få utföras utan tillstånd, skulle hava utgivits såsom musik till sällskapsdans. Ett allmänt frigivande av sånger skulle enligt vederbörande riksdagsutskotts mening innebära en alltför stor inskränkning i tonsättarens befogenhet »och en dylik avvikelse från den allmänna regeln» syntes utskottet »icke heller vara påkallad ur allmänhetens synpunkt. Praktiskt taget torde det nämligen», enligt utskottet, »i regel icke komma att möta några svårigheter att på förhand erhålla tonsättarens tillstånd till verkets offentliga utförande».

Särskilt av sistnämnda uttalande, att ett frigivande av sånger icke vore påkallat ur allmänhetens synpunkt, och att det icke torde möta några svårigheter att erhålla tonsättares tillstånd till utförande av musikaliska verk, men även av förevarande frågas behandling i övrigt hos utskottet, av vederbörande departementschef och av de sakkunniga synes klart framgå, att man under frågans förberedande behandling önskade helt varsamt utsträcka tonsättarens rättigheter, och att man icke tänkt sig möjligheten av att allmänheten skulle kunna bli lidande genom det skydd, som tillerkändes tonsättarna. Man befarade tydligen icke, att en åt den enskilde tonsättaren tillerkänd rätt skulle kunna av nationella och internationella tonsättaresammanslutningar begagnas till skapande av ett uteslutande monopol på rätten till utförande av musikaliska verk. Så har emellertid nu skett. I januari förra året startade Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå, vars uppgift är att tillvarataga de rättigheter för ton-

sättare, musikförläggare och musikbearbetare, som tillförsäkras dem i 1919 års lag. Sagda byrå, gemenligen kallad »Stim», har, som torde vara allmänt bekant, utövat en livlig verksamhet till förhindrande av offentlig utförande utan byråns medgivande av musikaliska verk. Och dess tolkning av inskränkningarna i 12 § av lagen om rätt till litterära och musikaliska verk, exempelvis beträffande rätten att utan tonsättarens tillstånd offentligen utföra musikaliska verk »då åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte», har varit anmärkningsvärt snäv. Sålunda har byrån ansett, att radioutsändning skett i förvärvssyfte, även där åhörarna härför icke erlagt någon som helst avgift. Byrån hävdar likaledes, att restaurantmusiken sker i förvärvssyfte och fordrar av restaurangägarna dryga ersättningar för rätten att utföra sådan musik, som skyddas av lagen.

De ersättningar för offentligt utförande på restauranter av skyddad musik, vilka utkrävas av sagda byrå, komma emellertid endast i ringa mån svenska tonsättare till godo. Publiken på våra restauranter vill nämligen i första hand höra musikstycken av utländska tonsättare på modet, och ersättningen för restaurantmusiken tillfaller därför huvudsakligen dessa. Härigenom gå årligen stora belopp ur landet till utländska tonsättare. Men från utlandet lära endast obetydliga ersättningar komma våra tonsättare till godo. Beklagligtvis spelas ju svenska tondikter endast sällan utom vårt lands gränser, och spelas de enligt de internationella byråernas tariff, så synas ersättningarna för utförandet huvudsakligen gå åt till dessa byråers administrationskostnader. Ett typiskt exempel hämtat från Finland men tillämpligt på våra förhållanden berättade nyligen den finske tonsättaren Erkki Melartin för en medarbetare i en stockholmstidning. Melartin hade fått en komposition utförd 36 gånger i Holland och erhöll genom »Stim» härför ett honorar å ungefär en krona i svenskt mynt. Sedan porto m. m. frånräknats, återstod åt honom ett belopp av 14 penny, d. v. s. 1,4 öre. Och om liknande erfarenheter torde nog många svenska tonsättare kunna berätta.

Innan tonsättarna förtrustligade sina alster, ansågo de det vara till ekonomisk fördel, om deras tonskapelser offentligen utfördes på restauranter, ty därigenom blevo deras verk kända och noterna till desamma efterfrågade och sålda. Och musikförläggarna hade samma intresse, särskilt beträffande mindre kända kompositörer. För att få nya musikstycken allmänt bekanta tillställde också förläggarna tidigare restauranterna gratis noter med begäran att få styckena ifråga uppförda. Sedan numera restaurangägaren skall betala lika mycket för utförande av redan känd och populär musik som för mindre bekant och icke till den senare erhåller gratisnoter, låter han helt naturligt huvudsakligen spela den populära, varigenom våra yngre kompositörer gå miste om den för dem nödvändiga reklam, som förr lämnades genom det fria utförandet på restauranter av deras alster.

Då sålunda tonsättarnas sammanslutning till en internationell trust synes hava lett till ett ensidigt gynnande av utländska modekompositörer på våra svenska tonsättares bekostnad, och våra restaurantägare för tillstånd att utföra skyddad musik äro beroende av samma trusts godtycke, finna vi det vara önskvärt, att rätten till utförande av sådan musik något utvidgas. Och detta torde kunna ske utan att vår lagstiftning därigenom kommer i strid med den reviderade bernkonventionen. I sagda konvention talas visserligen icke om några inskränkningar i tonsättarnas uteslutande rätt att utföra sina kompositioner, men då vår lagstiftning i anslutning bl. a. till tysk och dansk rätt i 12 § i förevarande lag redan gjort bl. a. det förbehåll, att musikaliska verk må utföras, »då åhörarna äga tillträde utan avgift, och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte», synes detta förbehåll kunna oberoende av konventionen något utvidgas. För att få restaurantmusiken fri, vilket jämväl för de svenska tonsättarna själva borde vara värdefullt, erfordras endast, att villkoret »och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte» borttages ur lagen.

På grund av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk, att all musik må fritt utföras, då åhörarna äga tillträde utan avgift.

Stockholm den 22 januari 1925.

David Norman.

Nils Holmström.
